

Je li ovo stereotip?

*Sredstvo za borbu protiv stereotipa spram
Roma*

INDEX

1. Stereotipi i predrasude.....	3
2. Anti-Ciganizam i Romofobija.....	3
a. Anti-Semitizam i anti-Ciganizam.....	4
b. Aspekti anti-Ciganizma.....	4
3. Prevazilaženje anti-Ciganizma.....	5
a. Uloga media.....	5
4. Je li ovo stereotip?.....	6
a. Stereotip br.1: 'Cigani' su 'samo Cigani'!.....	6
b. Stereotip br.2: Čergarenje ili nomadstvo.....	7
c. Stereotip br.3: Muzika i ples.....	7
d. Stereotip br.4: Proricanje sudbine.....	8
e. Stereotip br.5: Tradicionalni zanati.....	8
f. Stereotip br.6: Običaji.....	8
g. Stereotip br.7: Oblačenje.....	9
h. Stereotip br.8: Čistoća.....	10
i. Stereotip br.9: Religija.....	10
j. Stereotip br.10: Žene.....	10
k. Stereotip br.11: Djeca.....	11
l. Stereotip br.12: Finansijska situacija.....	12
m. Stereotip br.13: Obrazovanje.....	12
n. Stereotip br.14: Zaposlenost.....	13
o. Stereotip br.15: Stanovanje.....	13
p. Stereotip br.16: Romi i društvena sredina.....	14
5. Zaključci.....	16

Dodatak

Predstavljanje Roma u medijima ljubazno odobreno, od Karin Waringo, šefa odsjeka pri Evropskom Forumu za Rome i Nomade, Dosta! kampanje

Stereotipi i predrasude

Stereotipi i predrasude su način definiranja našeg okruženja.

Prema definiciji Cambridge Rječnika, stereotipi su "rigidne ideje koje ljudi imaju o nekome ili nečemu, posebno ako su neistinite, prema istom rječniku, predrasude su nepravedna i iracionalna mišljenja ili osjećanja, posebno kada su formirana bez dovoljno promišljanja ili znanja". Drugim riječima, stereotipi su apriori formirane ideje i klišeji, dok su predrasude iracionalna uvjerenja straha i averzije. Oni mogu biti shvaćeni kao filteri koji nas na neki način štite od preplavljenosti informacijama i omogućavaju nam da donosimo sud o ljudima baz da ih poznamo lično ili samo površno: oni ograničavaju naš pogled u odnosu na stvarnost.

U tom smislu moglo bi se raspravljati kako stereotipi i predrasude imaju pozitivnu ulogu jer nam omogućavaju brzo donošenje odluka. Vrlo često, ipak, stereotipi se koriste da opravdaju i podrže uvjerenja i vrijednosti većine. Opšte prihvaćeni obrazac ponašanja se pretpostavlja kao nešto 'normalno' i stvari urađene od strane drugačijih socijalnih grupa ili manjina bivaju obezvrijeđene kada ne podliježu ovim 'normama'. Jedan od najznačajnijih elemenata stereotipa i predrasuda je taj da su obično stvoreni od strane najmoćnijih, a primjenjuju se na slabe, koji ne mogu kontrolirati način njihovog poimanja od strane drugih, niti su u mogućnosti da promjenu ovakvu percepciju. Uobičajeno je reći *da se stereotipi temelje na istini. Kad god je dio istine pronađemo u stereotipu, takav pristup opravdava i osnažuje stereotipe.*

Političari i mediji vrlo često koriste stereotipe. Igrati se negativnim osjećanjima ili strahom je dobar recept kako pobijediti na izborima ili se dobro prodati. Ljudi uobičajeno koriste stereotipe da okarakterišu i opravdavaju status quo. Jedini koji trpe od stereotipa nisu oni čiji su strahovi iskorišteni, nego oni koji su predstavljeni u negativnom svijetlu stereotipa.

Anti-Ciganizam, anti-romska osjećanja i Romofobija

Anti-Ciganizam i Romofobija u suštini imaju isto značenje:

... različit tip rasne ideologije. On je istovremeno sličan, različit i izmještan sa mnogim drugim tipovima rasizma. Anti-Ciganizam, sam po sebi, je kompleksan društveni fenomen koji se manifestira kroz nasilje, govorom mržnje, iskorištavanjem i diskriminacijom kao najevidentnijim oblikom.

[...] Anti-Ciganizam je vrlo specifična forma rasizma, ideologija rasne superiornosti, oblik umanjivanja ljudskih osobina i institucionalizirani rasizam. Hranio se diskriminacijom kroz povjest i borio da se održi kontrola u odnosima koji omogućavaju prednosti većinskim grupama. Baziran je, s jedne strane na,

imaginarnim strahovima, negativnim stereotipima i mitovima, dok je druge strane osporavao ili eliminirao javnost povjesnom diskriminacijom nad Romima¹.

Ovi izrazi se ne razlikuju po sadržaju izuzev u upotrebi. Dok su **anti-romska osjećanja** izraz najčešće korišten na međunarodnom nivou, neki Romi, posebno oni iz Jugoistočne Evrope, preferiraju izraz anti – Ciganizam, jer je Cigan izraz koji se koristi u tom regionu. Oba izraza, Gypsy i Cigani imaju pejorativno značenje, što je razlog zašto neki teoretičari preferiraju izraz Romofobija.

Anti-Semitizam i Anti-romska osjećanja

Širom Evrope, Jevreji i Romi, dvije manjine, i povjesno su najviše trpjeli diskriminaciju temeljenu na njihovoj tobožnjoj inferiornosti, i kasnijem negativnom imidžu koji je pridodat ovoj navodnoj inferiornosti.

Obe manjine vode porijeklo izvan granica Evrope, Jevreji dolaze sa područja današnjeg Izraela i Palestine i sa južnih obala Crnog mora, dok Romi dolaze iz Indije. Oba naroda migrirala su zbog proganjanja, stoljećima bili potlačeni od većinskog stanovništva Evrope i oba su bili smatrani niže vrijednim te je veliki broj ljudi iz oba naroda bio istrebljen tokom Drugog svjetskog rata od strane nacista. Oba naroda su trpjela pod komunističkim režimom u Evropi ali Romi i dalje osjećaju posljedice diskriminacije, mržnje i predrasuda, dok je na sreću antisemitizam osuđen na svim nivoima, (društvo, političari). Anti-Ciganizam još uvijek nije prepoznat kao pojava te zbog toga nije ni osuđen.

Aspekti anti-romskih osjećanja

Dehumanizacija i svođenje Roma na njihovo ciganstvo su ključni elementi **anti-romskih osjećanja**. Romi se smatraju manje vrijednim bićima i kao takvi ne zaslužuju uživanje ljudskih prava. Ova dehumanizacija nije bazirana na pogrešnom razumjevanju ili neuvažavanju nego **predstavlja zakonski mit koji opravdava grubo ponašanje većine spram Roma koji se ne shvataju kao osobe nego jednostavno kao 'Cigani'**. Vrlo često, umjesto da se razgovara o problemu sa kojim se Romi suočavaju, priča se 'ciganskom problemu' tkz. 'Ciganluk'. 'Ciganluk' sam po sebi, definirana se kao veoma negativan indikator.

Stereotipi i predrasude o Romima vrlo često su u sukobu sa racionalnim objašnjenjem. Mnogo puta su otkrile više o kulturnom miljeu osobe koja govori

---

¹ Izvor: Valeriu Nicolae, ergonetwork; Za potpunu verziju ove definicije pogledajte Valeriu Nicolae na: <http://www.ergonetwork.org/antigypsyism.htm>

Dokumentacioni centar Sinti and Romi Njemačke i Zemaljsko udruženje Sinti i Roma poduzete inicijative u raznim pokrajinama i materijali razvijeni za potrebe škola i obrazovnih institucija. Ovi materijali bave se diskusijom i analizom rasizma i sa postojećim partnerima raspravljaju o klišeima i predrasudama spram Roma i Sinti. Oni takođe služe za povjesnu analizu i procjenu genocida počinjenog od strane Nacional socijalizma.. Baden-Wurtemberg Zemaljsko udruženje njemačkih Sinti iRoma iDokumentacioni centar, vlastitom inicijativom i saradnjom sa školama i drugim institucijama sprovode projekte analize i procjene "anti-ciganizma" (anti-Gypsy neprijateljstvo).

Evropski forum Roma i Nomada (ERTF: www.ertf.org) samostalno radi na definisanju ovog fenomena.

o Romima nego o 'Ciganima'. Kada bi pravili inventuru podataka koje ljudi imaju o Romima, mnoge stvari bi izgledale besmisleno ali bez obzira ljudi se hvataju za iste kao da su neupitne istine. Mnogo je primjera preuzimanja absurdnih pretpostavki kroz povijest koje su postavljene kao temeljni društveni pogled na svijet (npr. zemlja je ravna), ali mnogi ljudi, posebno oni koji razmišljaju progresivno, često puta nisu voljni prihvatiti da je to možda slučaj i danas.

Stereotipi i predrasude spram Roma, i anti-romska osjećanja kao rezultat, toliko su duboko ukorjenjeni u evropsku kulturu da ih je kao takve teško i zamisliti. One koji trpe stereotipe i predrasude treba angažirati na ovaj iscrpljujući zadatak uvjeravanja drugih da su diskriminirani bez posebnog razloga. **Jasan znak anti-romskih osjećanja leže u činjenici da mnogi ljudi koji nikad nisu imali blizak kontakt sa Romima nisu sposobni dati detaljnu sliku o njima. Kako izgledaju, žive i ponašaju se. Vrlo često ponašanje jedne osobe automatski se prenosi na sve 'Cigane'. Negativni postupci pripisuju se romskoj kulturi, a ne inkrimiranom pojedincu.**

Prevazilaženje anti-romskih osjećanja

Anti-Gypsyism može biti prevaziđen jedino ako ljudi priznaju njegovo postojanje. Ništa se neće promijeniti ukoliko ljudi ne postanu svjesni njegovog realiteta. Problem nisu Romi nego anti-Gypsyism!

Uloga medija

Mediji, ponekad nesvjesno ali često puta i svjesno šire anti-romska osjećanja. U slučaju počinjenog kriminalnog djela neke osobe spominjanje etničke pripadnosti nema nikakav pozitivan učinak. Na isti način, snishodljivost je takođe štetna. Povrh svega, mediji generalno ne obraćaju pažnju na priče u kojima su Romi žrtve, kao što je i slučaj sa rasističkim ispadima i govorima mržnje spram Roma izrečenim od strane političara, a to su djela u čijoj osudi mediji mogu odigrati značajnu ulogu.

Mediji mogu biti vrijedno sredstvo upodizanju svijesti i promociji različitosti i multikulturalizma ukoliko su posvećeni promjenama. Umjesto fokusiranja na negativne vijesti o Romima težište treba staviti na pronalaženje afirmativnih priča i dati Romima priliku da se čuje njihov glas. **Postoje advokati, nastavnici, političari i doktori romske nacionalnosti**, zašto ne izvještavati o? Pitajte one čije priče obično ostanu beskorisne!²

Je li ovo stereotip?

'Romi su ljubitelji slobode, ne vezuje ih mjesto i bezbrižni nomadi, nose živopisnu odjeću i mnogo zlatnog nakita. Oni su strastveni plesači, talentirani majstori i veliki muzičari. Njihove žene su prelijepi i zavodljivi kao Karmen Žorža Bizea ili Esmeralda iz 'Zvonara bogorične crkve Notre Dame'. One proriču

² Na ovu temu pročitajte članak: Predstavljanje Roma u medijima, Karin Waringo, šef odsjeka pri Evropskom forumu za Rome i Nomade, dodatak. Ljubazno odobrila publikaciju Kampanje Dosta!

sudbinu i mogu vas prokleti ako im ne date nešto novca. One su siromašne i prose. Ne rade ništa kako bi popravili svoju situaciju i krađu guske iI kokoši. Oni više preferiraju da žive od socijalne pomoći nego da rade. Imaju više djece nego što mogu izdržavati.

Jednog dana oni će vjerovatno "natalitetom prerasti" većinsko stanovništvo. Djevojke se udaju vrlo rano, muškarci tuku svoje žene i iskorištavaju djecu. Noću plešu oko kampa i pale vatre, ponekad krađu djecu kako bi ih prodali. Ne pripadaju nijednoj religiji, prljavi su i predstavljaju teret društvu. Oni ne žele a se integriraju u društvo te se tako marginaliziraju. Najsretniji su kada su daleko od ne-romskog stanovništva. Ne žele biti građani zemlje u kojoj žive i kad god imigriraju u neku drugu zemlju nanesu štetu reputaciji zemlje iz koje dolaze. Vole živjeti pored ili blizu deponija otpada i kuće su im veoma prljave. Boje se vode, alergični su na sapun i ne znaju kako se koristi toalet. Oni predstavljaju izvor zaraze. Ne znaju čitati, ni pisati i nisu zainteresirani da to nauče ili da pohađaju školu. Vjerovatno su mentalno zaostali. Vjerovatno nisu ni ljudska bića. Žive u velikim porodičnim zajednicama i ne smeta im da dijele sobu sa još deset ljudi. Pohlepni su i nikad nisu zadovoljni. Lijeni su i ne može im se vjerovati. Genetski su predodređeni da budu lopovi i narko dileri. Bilo kako bilo, izraz 'Romi' predstavlja samo izum, a oni su u stvari zovu 'Cigani'.

Vrlo je mnogo stereotipa o Romima. Vjerovatno ste ih čuli i od samih sebe. Pročitajte tekst da bi ste više saznali o uobičajenim pogrešnim interpretacijama o Romima.

Stereotip br.1: 'Cigani' su 'samo Cigani'

Romi se često doživljavaju kao homogene grupe i mnogo puta svode na njihov 'Ciganluk'. Oni se ne doživljavaju kao osobe nego kao 'Cigani'. Neki ljudi mogu proizvesti tako sramotne stereotipe o Romima, a onda tvrditi da poznaju 'jednog koji nije takav'. Govoriti loše o Romima nanosi štetu svim Romima uključujući i one za koje se pretpostavlja da su 'drugačiji'. Romi koji se ne uklapaju u sliku koju drugi imaju o 'Ciganima' često puta se ne doživljavaju kao Romi. U stvarnosti **ne postoji niti jedan jedini Rom kojem se mogu pripisati svi stereotipi koji su izrečeni o njima.**

Postoji ogromna heterogenost među samim Romima. Ono što je istina za jedne ne mora biti za druge. Praviti razliku samo između 'tradicionalnih' i 'integriranih' Roma bilo bi odveć lako: ono je tačno za svo stanovništvo tačno je takođe i za Rome: **generalizacija nikad nije tačna i razlike između pojedinaca su veće nego razlike između etničkih skupina.** Romi žive u različitim okruženjima, govore različitim jezicima i različitim dijalektima romskog jezika, mogu se naći na svih pet kontinenata, i usvojili su mnoge običaje većinskog stanovništva zemalja u kojima žive. Angažirani su u brojnim zanimanjima, pripadaju različitim religijskim grupama i njihova finansijsko i obrazovno stanje takođe zavisi od osobe do osobe, od grupe do grupe i od opće situacije u zemlji u kojoj žive, **kao i kod svakog drugog građanina!**

Stereotip br.2: Nomadstvo

.....

Romi se često doživljavaju kao bezbrižni nomadi bez nekih značajnih problema: slobodni da rade ono što žele, ljubitelji slobode i ne vezuje ih mjesto, žive u šatorima ili u karavanama i plešu svake noći oko vatri. Kada su gladni jednostavno ukradu kokoš od lokalnog seljaka.

Ova gotovo romantična slika života roma je daleko od stvarnosti. **Samo 20% evropskih Roma danas živi nomadskim životom**, gotovo isključivo u Zapadnoj Evropi. Stoljećima iza nas nomadstvo nije bilo stvar izbora nego stvar progona. Kontinuirano protjerivanje je glavna karakteristika romske istorije. Kroz srednji vijek Romi su često puta smatrani Muslimanima i bili suočeni s mržnjom evropskih hrišćana. Nije im bilo dozvoljeno da se nastane na jednom mjestu ili da rade u mnogim zemljama te su stoga bili promorani pronaći druge načine da zarade za život. Pronaći mjesto za boravak, dom na univerzalna je priča iz romskog života. Tokom holokausta Romi su bili prva meta nacističkog režima i slani su u koncentracione logore širom Evrope. Nakon sloma komunizma mnogi Romi su pobjegli od etničkog progona. Ovo je opet shvaćeno kao nomadstvo prije nego da je to pokušaj da se sačuvaju goli životi. Nakon pada željezne zavjese bezbroj Roma iz Jugoistočne i Južne Evrope postali su žrtve grubih napada, protjerivanja, uništavanja imovine pa čak i ubistava.

Kroz vjekove se smatralo da je nastanjivanje na jednom mjestu značilo napuštanje romske tradicije i culture. Mnogi Romi su to i učinili i tako izabrali put asimilacije. Mnogi od onih koji su željeli sačuvati nomadski način života pali su kao žrtve politike prisilne asimilacije u ranom 18. vijeku. Za vrijeme komunizma većina nomada bila je prisiljena da se nastani na jednom mjestu.

Stereotip br. 3: Muzika i ples

Posebno u književnosti ples je smatran svojstvenošću romskog kulturnog naslijeđa i korišten je za predstavljanje njihove 'egzotičnosti', međutim Romi obično ne plešu, sem ukoliko ples nije opća tradicija zemlje u kojoj žive (npr. Španija i zemlje jugoistočne Evrope).

Muzika je predstavljana mnogo više kao vještina ili biznis koji služi kao strategija opstanka nego što je stvarno jedna od glavnih odlika romske culture. **Nisu svi Romi muzičari** ali sigurno je da su neke grupe specijalizirane za nju. Neki su postali slavni nakon što su završili studije muzike. U mnogim zemljama romski svirači su angažirani na vjenčanjima ili nekim drugim posebnim prilikama organizovanim od strane većinskog stanovništva. Na ovakvim događanjima oni sviraju što god da 'Gadže' traže da čuju, prije nego tradicionalnu romsku muziku. Prije svega, poznavaoi romske culture povlače jasnu distinkciju između ne-romske folk muzike svirane na romski način i prave tradicionalne romske muzike – *Romane purane gilia*.

Stereotip br. 4: Gatanje

Priprost narod vjeruje da ga Romkinja može prokleti, npr. ako joj se ne da nešto novca. Drugi opet vjeruju da vas mogu hipnotizirati i zatim pokrasti.

Romi u svojoj tradiciji gaje sistem vjerovanja zasnovan na proročanstvima i kletvama ali je njegova priroda sasvim drugačija. Manina koja prakticira gatanje rade to da izvuku neku korist od "gadža" ali nikad među sobom.

Stereotip br. 5: Tradicionalni zanati

Jedan od najpoznatijih zanata kojim se Romi bave je kovačija. Oni su ove vještine vjerovatno stekli u Armeniji kao što i mnogi romski izrazi koji upućuju na ovaj zanat vode porijeklo iz armenskog jezika. Jedan od glavnih razloga zašto su Romi bili zatvarani u rumunskim kneževinama jeste da su bili vrlo vješti radnici.

Tokom 500 godišnjeg ropstva drugi zanati su takođe bili razvijeni. Sve do danas rumunski Romi sebe kategoriziraju prema profesiji koju obavljaju. Imena mnogih romskih porodica kao što su Gabor (kovač) ili Ciurar (sitar) upravo upućuju na zanimanja. Druga zanimanja koja su takođe tipično povezana sa Romima su treneri medvjeda (ursurari), riječni tragači za zlatom (aurari), ili izrađivanje kašika (linguran).

Dotle dok god se Romi budu bavili metaloprerađom 'Gadže' će govoriti da Romi znaju tajne željeza i bakra. Kako Romi prakticiraju različite forme drvoprerađe može se dodati da su oni takođe upućeni u tajne drveta!

Stvarnost je mnogo drugačija: Romi su evropski građani i zbog toga, kao i bilo koji drugi građani, traže mogućnosti zaposlenja koje će im omogućiti ispunjenje njihovih ambicija. Kad god im se pruži prilika prevazilaženja društvene ili institucionalne diskriminacije oni su zaposleni u bilo kom sektoru na tržištu rada. Ako se oni koji su zaposleni često puta smatraju "izuzetkom" to je zbog toga što je diskriminacija opće pravilo.

Stereotip br. 6: Običaji

Kada se govori o romskim običajima mora se imati u vidu romska različitost. Postoji nekoliko običaja koji se mogu okarakterisati sličnim za sve Rome koji slijede tradicionalni način života ali takođe tu je i veliki broj običaja koji se razlikuju od grupe do grupe, ponekad čak i od porodice do porodice.

Običaji među Romima razlikuju se od običaja stanovništva od regiona do regiona bilo koje evropske zemlje.

Pored svega, treba imati u vidu da većina evropskih Roma ne slijedi više tradicionalni način života ili čak i ne zna ništa o starim običajima.

.....

U narodnim predanjima Romi se često prikazani na romantičan način kao divan, živopisno obučeni ljudi, ponosni i neovisni, uživaju u životu, strastveni, bezbrižni i da uživaju u malim životnim zadovoljstvima. Njihova muzika je strastvena i njihove žene zavodljive. Ova slika posebno je prevladavala u književnosti i slikarstvu i koja je ovjekovječena do danas od grupa kao što su "srednjovjekovna" društva ili "renesansne" organizacije, ali ni u kom slučaju ne može se smatrati stvarnošću današnjih evropskih Roma³.

Stereotip br. 7: Oblačenje

U glavama mnogih, Romi nose živopisnu odjeću i mnogo zlatnog nakita. Danas veoma mali broj roma oblači na ovaj način. Među tradicionalnim grupama muškarci vrlo često prilagođavaju, okruženju u kom se nalaze, način oblačenja. Obzirom da je glava u odnosu na tijelo ključna tačka, pažnja se može privući nošenjem velikih šešira i širokih brkova. Samo u posebnim prilikama mogu se nositi dobro odijelo i šalevi jarkih boja.

Cvijeće, živopisne suknje, bluze i marame nisu specifikum za Romkinje nego se mogu vidjeti svuda, na Istoku od Indije i Irana pa sve do Balkana.

Tradicionalna Romkinja ima običaj nositi dugu, živopisnu suknju često puta sastavljenu iz nekoliko slojeva. U nekim tradicionalnim zajednicama udate žene nose *diklo*, maramu, pokazujući tako da su udate. Tradicionalne Romkinje puštaju da im izraste duga kosa i vežu ih u pletenice. Nakit se ne nosi zbog svoje ljepote nego kao suštinska vrijednost kao što je to i u drugim zemljama Istoka. U vrijeme kada su bankovni računi bili nepoznanica, nošenje svog blaga na sebi bilo je sigurnije nego njegovo nošenje u zavežljaju.

Tradicionalno, stečeno bogatstvo pretvaralo se u nakit ili kovani novac (dukate) zvan *galbi*. Među nekim grupama dukati su se nosili na odjeći ili dekoraciji ili čak upleteni u žensku kosu.

Boje odjeće imaju različita značenja. Crvena, npr. je boja koja prevladava na ceremonijama vjenčanja. Ne simbolizira samo ljubav, kao što je to na Zapadu, nego i vlastitu žrtvu za opće dobro. Umjesto lične sebične ljubavi, tradicionalni brakovi blagosiljaju dugoročni savez između porodica kje postaju *hanamik* (srodnici po braku).

Stereotip br. 8: Čistoća

Romi se često smatraju prljavim. Optužuju se da su alergični na sapun, boje vode i izvor zaraze. **Ovo su definitivno stereotipi.** Neki Romi imaju ograničen pristup tekućoj vodi jer žive u izoliranim naseljima bez česmi, vodoinstalacije ili toaleta. Pronalaženje boljeg mjesta za život ili unapređenje životnih uslova često je teško ili nemogoće. Odgovornost za promjenu ove situacije leži na državama i

³ Da bi ste saznali više o stvarnim običajima Roma posjetite <http://www.geocities.com/~patrin/tradition.htm>.

vladama koje imaju obavezu da doprinesu da svaki građanin ima pristup osnovnim socijalnim pravima.

Higijena i čistoća su među najvišim vrijednostima romske tradicije, obe, kako u fizičkom tako i u obrednom smislu. Postoje vrlo specifična pravila o ličnoj higijeni, pranje posuđa i odjeće i o vrsti vode koja se koristi. Kupanje u kadi npr. je zabranjeno, jer bi to značilo da se leži u vlastitoj prljavštini.

Uprkos tome, tačno je da je životni vijek Roma u mnogim zemljama za 15 godina kraći u odnosu na većinsko stanovništvo ali opet, odgovornost za ovo nije na Romima koji su jednostavno žrtve uskraćenog pristupa adekvatnim komunalnim uslugama i zdravstvenoj njezi.

Stereotip br. 9: Religija

Mnogi ljudi misle da Romi nemaju religiju. Ovo nije tačno. Romi obično prihvataju religiju većine među kojom žive. Postoje Romi islamske vjeroispovjesti, kao i svih tipova dominirajućeg kršćanstva: katolici, pravoslavni, luterani, evangelisti, itd.

Samo među nekim tradicionalnim grupama, formalna religija se podudara sa vjerovanjem u natprirodno, u proročanstva i kletve. Ova vjerovanja razlikuju se među romskim grupama i određena su dobrim dijelom praznovjermem zemalja u kojima žive.⁴

Stereotip br.10: Žene

Postoje dva glavna načina stereotipiziranja Romkinja. Prvi opisuje romkinju kao strastvenu plesačicu spremnu da zavede svakog muškarca, vatrenu i egzotičnu, amoralnu i snažnu; drugi govori o Romkinjama kao starim gatarama spremnim da vas prokletu ili hipnotiziraju ukoliko im se ne da nešto novca.

Drugo viđenje opisuje Romkinju kao prljavu, sa mnogo, uglavnom, gole djece, pretućenom od muža i iskorištenom od svoje šire porodice. Udaju se sa 11 godina i imaju prvo dijete sa 13.

Kda je u pitanju prvo viđenje treba pomenuti da tradicionalni Romi imaju veoma jake moralne standarde. Prijebračni seksualni odnos kao i nevjera tradicionalno su neprihvatljivi. Između ostalog, neki istraživači polemiziraju da oni elementi romskog pleasa, kojise inače često smatraju zavodljivim, su relikv indijskog svetog pleasa koji nema intenciju da bude zavodljiv uopće. Muzika, ples i gatanje koji se pokušavaju predstaviti kao integralni dio romske kulture, u stvari su način da se zaradi za život.

U pogledu drugog viđenja, težina životnih uslova sa kojima se mnogi Romi sučeljavaju, mora se uzeti u obzir. Uskraćenost komunalnih usluga kao što su

⁴ Da bi saznali više o njima posjetite <http://www.geocities.com/~patrin/beliefs.htm>.

tekuća voda, nemanje odjeće za djecu ili konačno slučajevi nasilja u porodici su pokazatelji siromaštva, a nikako "Ciganluka".

Stereotip br. 11: Djeca

Kako je stopa nataliteta kod Roma generalno viša nego kod ne-Roma u mnogim zemljama postoji strah da će Romi prerasti većinsko stanovništvo. Niko ne gleda na ovo kao na pozitivan aspekt da Romi kao i drugi imigranti indirektno pomažu u borbi protiv starenja evropskog stanovništva.

Romska djeca često se predstavljaju kao prljavi prosjaci i džeparoši. Njihovi roditelji ne vode dovoljno računa o njima i pretpostavlja se da ih iskorištavaju. Roditelji Romi vole svoju djecu kao i bilo koji drugi roditelji. Djeca su obožavana i njegovana i cijela obitelj osjeća odgovornost u podizanju djeteta. Načini na koje se romska djeca odgajaju mogu se razlikovati od načina na koji to čini većinsko stanovništvo a to baca svjetlo na okrutnu stvarnost u kojoj romi žive. Romska djeca odrastaju u tradicionalnim porodicama i uglavnom uče iz primjera, a ne na odgoju. Reflektira. Ovaj metod se primjenjuje i kod drugih ljudikoj žive u teškom okruženju i nemogu posvetiti dovoljno vremena odgoju (npr. Inuiti, koji se podrugljivo nazivaju Eskimi). Učenje na primjerima uključuje proces promatranja, imitacije, a kasnije sudjelovanja.

Ukoliko neka romska djeca budu viđena kako prose ili budu uhvaćena u džeparenju, to treba posmatrati kao indikator teškog društvenog okruženja u kojem njihove specifične zajednice moraju živjeti. U tom smislu, interesantno je citirati italijanskog Ministra unutarnjih poslova, gdina. Guiliano Amata koji je rekao – tokom posjete jednom romskom naselju u Rimu, Italija, 15. 08. 2006 - prepoznavanje romskih prava je evropsko pitanje koje se tiče svakoga; Italija je jedna od zemalja gdje romska manjina nije prepoznata; *s druge strane italijanski Romi su spremni da postanu dio italijanskog društva ali su suočeni sa mnogo poteškoća kao što je njihova integracija u obrazovni sistem i dobijanje posla. Ne mogu prosto vjerovati da su romska djeca kriminalci po prirodi: treba sagledati razloge i uslove koji tjeraju romsku djecu da postanu kriminalci*⁵.

Stereotip br. 12: Financijska situacija

Romi se obično smatraju ili ekstremno siromašni ili ekstremno bogati. Ukoliko su siromašni onda je razlog tome njihova lijenost. Ukoliko su bogati onda je to najvjerojatnije dokaz dilanje droge ili nekog drugog nelegalnog biznisa. U stvarnosti, uzrok siromaštva danas se najčešće povezuje sa činjenicom da su Romi izostavljeni iz postkomunističke i ekonomske tranzicije. Još i danas oni su diskriminirani i često isključeni iz obrazovnog sistema (pogledaj stereotip br. 13); suočavaju se sa diskriminacijom kada traže posao, u mnogim zemljama vrši se segregacija u posebno geografski izolirana naselja. U nekim slučajevima, njihov položaj isključuje je ih iz socijalne zaštite (institucionalna diskriminacija).

⁵ Izvor: http://passineldeserto.blogosfere.it/2006/08/amato_occorre_r.html

Kao posljedica, mnogi Romi su danas upali u začarani krug siromaštva i socijalne nepristupačnosti koja se ne može smatrati kao njihova greška⁶.

Stereotip br. 13: Obrazovanje

Mnogi ne-Romi skloni su vjerovanju da Romi ne cijene obrazovanje. To je do izvjesne mjere tačno kada govorimo o tradicionalnim porodicama i samo u svezi sa formalnim obrazovanjem.

Ono što je istina je da nizak nivo obrazovanja danas predstavlja glavnu prepreku Romima u izlazu na tržište rada. Obrazovanje romske djece se stoga vidi kao suština u prevazilaženju siromaštva.

Kako god, romska djeca koja žele pohađati školu moraju se suočiti sa mnogim preprekama. Za one Rome koji žive u izolovanim naseljima put do škole bezpratnje predstavlja problem. Nadalje, roditelji mogu nemati finansijska sredstva za kupovinu odgovarajuće odjeće, cipela, školskog pribora i hrane za njihovu djecu. Isključivost jednog dijela nastavnika i škola je takođe problem. Mnoga romska djeca primorana su da pohađaju nastavu u izdvojenim razredima da se ne bi mješali sa djecom koja dolaze iz većinskog stanovništva. U mnogim zemljama romska djeca su prezastupljenau specijalnim školama ili razredima za djecu sa posebnim potrebama. U 2006 godini, u više evropskih zemalja, roditelji ne-romske djece organizovali su nekoliko anti-romskih demonstracija na ulazima integriranih škola u koje su upisana romska djeca.

U mnogim zemljama djeca Roma su prezastupljena su u specijalnim školama ili razredima namjenjenim za djecu sa posebnim potrebama. Ovo je često javna politika: u nekim područjima specijalne škole su jedine koje imaju školski autobus i nude besplatnu užinu. Takođe, djeca čiji je maternji jezik romski, ne vladaju baš dobro jezikom većine: u ovim slučajevima prisustvo romskog školskog posrednika može pomoći da djeca mnogo brže uče; na nesreću romski školski posrednik nije institucionaliziran. Roditelji se često puta savjetuju da svoju djecu upisuju u specijalne škole bez da dobiju valjano objašnjenje i pravo značenje i posljedice ovoga čina.

Kao prilog, udžbenici često odašilju negativnu sliku o Romima ili u potpunosti ignoriraju njihovu ulogu u istoriji. I naravno, romska istoria nije uključena u školski plan i program.

Čak i oni Romi koji pohađaju redovne škole, prestižne srednje škole ili fakultete, često se suočavaju sa diskriminacijom. Mnogi nastavnici i profesori smatraju da je sramota učiti učenike romske nacionalnosti u njihovim prominentnim institucijama. Iz ovog razloga učenici Romi često su obeshrabreni da pohađaju

---

⁶ Za detaljnije informacije posjetite:

http://siteresources.worldbank.org/EXTROMA/Resources/roma_in_expanding_europe.pdf,

[Report on "Access of Roma to Employment in SEE", 2005](#)

[Report on "Access of Roma to Employment" in Bosnia and Herzegovina, 2004](#)

[Report on "Access of Roma to Employment" in the "former Yugoslav Republic of Macedonia, 2004](#)

[Report on "Access of Roma to Employment" in Serbia and Montenegro, 2004](#)

srednju školu ili da se prijave u neku dobru. Često im se kaže da je ionako ne bi ,uspjeli' završiti.

Stereotip br. 14: Zapošljavanje

Romi se često predstavljaju kao neradnici i da dobrovoljno žive od socijalne skrbi nego da traže posao. Ova slika je daleko od stvarnosti većine Roma. Bilo bi besmisleno poricati da ne postoje Romi koji radije žive od socijalne skrbi ali isto tako ovaj fenomen se može pronaći i u drugim etničkim skupinama, uključujući i većinsko stanovništvo. Ključno pitanje, nije da li Romi žele da rade nego kakvo zaposlenje mogu naći, ako ga ima: Romi se gotovo i ne vide u sektoru usluga. Gotovo da ne postoje Romi taxisti, prodavci, kuhari, konobari ili vratari. There are almost no Roma taxi drivers, shop assistants, kitchen workers, waiters, or door men. Gotovo je imaginarno da neko zaposli Romkinju kao spremačicu ili da ne pominjemo nekoga koga nam čuvao djecu.

Ukoliko Romi i nađu posao onda je to kao fizička radna snaga, često opasan posao i loše plaćen. U mnogo slučajeva prevoz do i sa radnog mjesta proguta najveći dio plate. Romi su zaposleni kao radnici na prikupljanju smeća, ispomoć ili kao šumski radnici iako su ovo najmanje poželjna radna mjesta. Legalno zaposlenje je često osporeno što primorava Rome da rade na crno. Dok je stopa nezaposlenosti generalno visoka u Istočnoj Evropi, stopa nezaposlenosti Roma (u nekim naseljima iznosi 100%) i ni nakoji način se ne može porediti sa stopom nezaposlenosti većinskog stanovništva. Unapređenje obrazovnog nivoa samog po sebi neće biti dovoljno da se osigura bolja zaposlenost Roma. Promjena u pristupu ovom problemu kod poslodavaca i agencija za zapošljavanje takođe mora biti izmjenjena. Ništa se neće promijeniti tako dugo dok uobičajeni stereotipi o Romima ne budu dovedeni pod znak pitanja. Šta nas odvraća od zapošljavanja Roma i govori da oni ne mogu obavljati kvalitetan i odgovoran posao? Mnogi ne-Romi ne mogu podržati ideju o zapošljavanju (kvalifikovanih) Roma na vodeća mjesta. Poslodavci čak ne žele da zaposle Rome kao radnike sa ugovorom te ih tako prisiljavaju da rade na crno.

Stereotip br. 15: Stanovanje

Mnogi ljudi žive u uvjerenju da Romi preferiraju živjeti u nehigijenskim uslovima stanovanja. Many people seem to believe that Roma prefer to live in unhygienic housing conditions. Činjenica je da postoji veliki broj Roma koji žive bez tekuće vode, mokrih čvorova, struje i grijanja ali je isto tako je teško zamisliti i jednog Roma koji ne bi želio promijeniti ove uslove za lijepu kuću ili stan. Mnogi Romi žive blizu deponija smeća ili u izoliranim naseljima bez osnovnih komunalnih usluga jer su to jedina mjesta gdje im je dozvoljeno da ostanu.

Nezakonita, prisilna i kolektivna iseljenja Roma postala su fenomen koji se događa barem jednom sedmično u Evropi (često puta nepropraćena od strane

.....

medija) jasan su pokazatelj kršenja obaveza i međunarodnih ugovora od strane evropskih zemalja koje su ih svojim potpisom verifikovale.⁷

Unapređenje infrastrukture romskih naselja je jedan od primarnih ciljeva današnje politike Vijeća Evrope. Nažalost mnoge vlade oklijevaju ili sporo investiraju u poboljšanje uslova stanovanja za Rome⁸.

Stereotip br. 16: Romi i društvo

Romi se često prikazani kao nepouzdati i nespremni da se integriraju u društvo. Ali kad veliki broj ne-Roma nema povjerenja u Rome vrlo je teško očuvati entuzijazam kao takav. 'Integracija' obično znači gubitak romske kulture bez da se postane potpuno prihvaćen od većinskog stanovništva. Čak i obrazovani Romi koji žive unutar većinskog stanovništva stalno se suočavaju sa isključenošću. Strah od odbačenosti je tako često prisutan da neki Romi kriju njihovu etničku pripadnost kako bi mogli nastaviti živjeti u društvu umjesto na marginama istog. Sve dok je brak sa Romima ili dopuštanje djetetu da to učini tabu tema za mnoge, ne može se govoriti o nespremnosti i nepostojanju volje za romskom integracijom. Samoograničavanje, kada je to slučaj, bilo je i sada je strategija opstanka prije nego slobodan izbor.

Pasivnost

Mnogi ljudi optužuju Rome da neće da učine ništa kako bi promijenili svoj položaj. Ova optužba se odnosi na njihovu finansijsku situaciju ali i na zapošljavanje, obrazovanje i stanovanje.

Treba imati u vidu, da je polovina evropskih Roma bila u ropstvu 500 godina. Tokom ovog vremena, učenje čitanja i pisanja ili pobune protiv nehumanih uslova bilo je strogo zabranjeno i okrutno kažnjavano. Ubijanje Roma za vrijeme ropstva bila je uobičajena pojava od kojih mnoga nisu čak ni registrovana. Čak i danas nasilje nad Romima prolazi ne primjećeno. Vjekovna prisilna pasivnost otežava postizanje uspjeha u podršci aktivnosti borbe za ljudska prava. Zahtjevanje vaših prava još uvijek je opasno. Romski aktivisti u mnogim zemljama suočavaju se sa maltretiranjem i fizičkim zlostavljanjem od strane vlasti ali i policije.

Reputacija

U mnogim zemljama Istočne Evrope većinsko stanovništvo tvrdi da Romi ugrožavaju reputaciju njihovih zemalja kadaimigriraju u druge zemlje. Izuzev činjenice da reputacija nije koncept koji se koristi u Zapadnoj politici, nego je to ophođenje prema Romima i ne način na koji se oni ponašaju, a koji se može izreći protiv država iz kojih oni dolaze.

⁷ Pogledajte preporuke vijeća Evrope o unapređenju Uslova stanovanja za Rome gdje se kaže: "Države članice trebaju uspostaviti zakonski okvir koji bi bio u saglasnosti sa međunarodnim standardima ljudskih prava, osigurati djelotvornu zaštitu protiv nezakonitih prisilnih i kolektivnih iseljenja i imati striktan nadzor nad okolnostima legalnih preseljenja. U slučaju legalnih preseljenja, Romima se mora obezbijediti adekvatan alternativni smještaj ukoliko je to neophodno, izuzev u slučajevima više sile"; više informacija na: http://www.coe.int/t/dg3/romatravellers/documentation/recommendations/rehousing20054_en.asp

⁸ Od Augusta do Novembra 2006 iseljenja su se dogodila u Rusiji, Albaniji, Velikoj Britaniji, Bugarskoj, Grčkoj i Sloveniji.

U nedavnom istraživanju javnog mnjenja 70% ispitanika izjasnilo se da Romima treba biti uskraćeno pravo putovanja u inostranstvo čak i kada su za to postoje legalno stečeni uslovi.

Rumuni takođe vide Rome kao nekoga ko im upropaštava međunarodni imidž zemlje i posebno nanosi štetu perspektivama evropskih integracija. Ovo se pogoršalo kada su se prošle godine pojavili napisi u prestižnim francuskim medijima tvrdeći da su rumunski Romi, imigranti, odgovorni za porast kriminaliteta u Francuskoj. Drugi evropski mediji slijedili su primjer. Kao rezultat, Francuska Vlada uvela je stroge restriktivne mjere viznog režima koji je pogodio sve rumunske građane. Francuska vlada povukla je uvedene restrikcije ali nastala šteta imidžu Roma je⁹.

U septembru 2006, član Evropskog parlamenta romske nacionalnosti postao je žrtva rasističkog napada bugarskog promatrča u parlamentu. Obzirom da se ovaj incident dogodio na sam dan kada se donijela odluka o pridruživanju Bugarske i Rumunije Evropskoj Uniji postavlja se pitanje da li se ljudska i prava manjina zaista cijene u Bugarskoj.

Kriminal

Mnogi ljudi vjeruju da su Romi genetski predodređeni da se bave kriminalnim radnjama. Ovo je besmislica. U mnogim slučajevima Romi su prvi koji bivaju osumnjičeni za počinjenje nekog kriminalnog djela, a zadnji koji se rehabilitiraju kada se dokaže njihova nevinost. Kad god neki Rom počinio kriminalno djelo uvijek je cijela zajednica oklevetana i stoga osuđena i prezrena za djelo koje je učinio pojedinac.

Krađa

Najčešće susretani stereotip o Romima je onaj koji ih opisuje kao lopove. Ovo je ponovo konsekvencija osuđivanja kompletne zajednice za djela počinjena od individue koja samo pripada toj zajednici. Svako društvo ima lopove i kriminalce ali se ne osuđuju cijele grupe kao što je to slučaj sa Romima.

Otkrivanje kriminalnih djela u kojima su Romi žrtve, naprotiv, teško je naći. **Razmišlja li neko o stvarima koje su ukradene od Roma?** Romi su bili žrtve holokausta: njihovo bogatstvo, posebno zlato, skinuto je sa njih prije nego što su poslani u smrt. U današnjem post komunističkom periodu, Romi su često žrtve pogroma ili nepoštenih prisilnih preseljenja, tokom kojih njihova imovina često biva uništena¹⁰.

Romi kradu djecu

Mit da Romi kradu djecu star je vjekovima. Čak i danas se prepričava. 2006 godine, Rumunska štampa pisala je o Romkinji koja je kidnapovala neromsko dijete. Kasnije se ispostavilo da se ne radi o Romkinji nego Rumunki. Naravno

⁹ Izvor: NDI izvještaj 'Političko sudjelovanje Roma u Rumuniji' Februar 2003

¹⁰ Za više detalja o prisilnim preseljenjima posjetite glavnu stranicu Odjeljenja za Rome i Nomade pri Vijeću Evrope: www.coe.int/romatravellers.

ovaj podatak nije bio nikakva vjest. Kada romska djeca budu kidnapovana od ne-Roma ili postanu žrtve nasilja ili budu ubijena, ovakve stvari teško da postanu i javni skandal.

Droga

Sigurno je da postoje neki Romi koji se bave dilanjem droge ali u tolikoj mjeri koliko ih možete naći i druge dilere u bilo kojoj zemlji svijeta. Romi nisu genetski predodređeni da se bave dilanjem droge niti je dilanje droge dio njihove culture. Kada se takvo što i dogodi, to treba posmatrati kao još jedan indikator teškoća sa kojim se Romi suočavaju kada pokušavaju stupiti na 'normalno' tržište rada, što opet rezultira iz siromaštva kao što se **to događa svim ranjivim grupama, uključujući i one koji pripadaju većinskom stanovništvu.**

Zaključci

Jesmo li Vas uspjeli uvjeriti? Sada nam pomozite u razbijanju predrasuda spram Roma!

Dosta!

.....

